

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN

NUMMER 56 □ 10-11-12/2007 □ P309458 □ AK 2560 NIJLEN1

Kunstschilder Frans Van Leemputten werd te Werchter geboren in 1850 en overleed te Schaarbeek in 1914. Als kind mocht hij de romans van Hendrik Conscience voorlezen. Naar eigen zeggen had hij dan ook een grote liefde voor de Kempen en

voor de vreedzame Kempenaar. Dat zien we duidelijk in zijn werk. “Met een ongeëvenaarde zin voor detail brengt hij de ploeger in de Scheldepolder, de turfsteker en de herder in de Kempische heide, de arbeider aan de Schelde-oever in beeld”, zo

zegt het in 1995 over hem bij Snoeck/Ducaju gepubliceerde kunstboek.

Hij maakte, als voorstudie voor olieverfschilderijen, vele tekeningen en aquarellen van tientallen dorpskernen. Anno 2007 geven zij ons een beeld van een voor altijd verdwenen wereld, dat ongetwijfeld ook onze lezers zal interesseren.

Als heemkring zijn wij blij bij zijn werken ook een schets van de Nijlense dorpskern te vinden. “Nylen, 24 oogst 1900” lezen wij op het potlood- en aquarelwerkje dat Frans Van Leemputten ondertekent met F. VL. Het bevindt zich in de verzameling van de K.U. Leuven, Schetsen naar de natuur, kaft 7/23. De petroleumlamp aan herberg Sint-Antonius (op de voorgrond) moest er toen blijkbaar nog komen...

Verder in dit nummer vindt de lezer van dezelfde kunstenaar ook nog een schets van de Kesselse dorpskern.

Schitterend Geslepen is haalbaar!

Op 23 oktober heeft Jeroen Janssens het eindverslag van het haalbaarheidsonderzoek van “Schitterend Geslepen” aan zo’n vijftig geïnteresseerden en betrokkenen uit de Kempen voorgesteld. Vanzelfsprekend waren ook de mannen van De Poemp present. Wij zijn blij met de groeiende belangstelling in onze regio. Schitterend Geslepen is haalbaar, maar vraagt nog heel wat werk!

Bij de lezing van het 121 bladzijden tellende verslag hebben wij speciale aandacht gegeven aan de bespreking van erfgoedsite Slijperij Lieckens. De Poemp ijvert immers al bijna 20 jaar voor het behoud van deze merkwaardige werkplaats, waar het verleden nog voortleeft. “Schitterend Geslepen” wil het streekgeheugen over diamant vastleggen en ontsluiten voor alleman. Daarvoor zijn “ankerpunten” als Slijperij Lieckens en de diamantmusea van

Woord vooraf

Grobbendonk en Antwerpen vanzelfsprekend belangrijk. Niet alleen uit heemkundig en geschiedkundig, maar ook uit toeristisch oogpunt.

Onthaalgebouw

In 2004 kocht het gemeentebestuur van Nijlen Slijperij Lieckens en de omliggende gronden aan. In hetzelfde jaar werd een aanvraag ingediend om de slijperij te beschermen als monument. Die bescherming zal binnen enkele maanden wellicht een feit zijn. De kosten van de restauratiewerken worden dan gespreid over de gemeente (20 %), de provincie (20 %) en het Vlaams Gewest (60 %). Naast die noodzakelijke restauratiewerken pleiten wij ook met aandrang voor de bouw van een bijkomende ontvangst- en tentoonstellingsruimte nabij de slijperij. Groepen bezoekers kunnen zo bijvoorbeeld een inlei-

vrijwilligers) zullen graag helpen bij de dagelijkse werking van het erfgoedproject, maar onze heemkring beschikt niet over de (financiële en andere) middelen om de site te beheren. Uiteraard kan de slijperij zuiver gemeentelijk beheerd worden. Maar ook een formule waarbij Nijlen en Grobbendonk de handen in mekaar slaan en hun beide diamantprojecten onder een gezamenlijke leiding brengen, moet ernstig overwogen worden. Op die manier zou onder meer bekwaam personeel kunnen aangesteld worden en de kostprijs gespreid. De gelijktijdige uitbouw als toeristisch ankerpunt biedt de mogelijkheid voor het personeel ook subsidies te bekomen...

ding krijgen in dit onthaalgebouw en er via audiovisuele middelen of een tentoonstelling kennis maken met "Schitterend Geslepen". In de slijperij zelf is dat onmogelijk. Daar kunnen onder meer slijpdemonstraties gegeven worden en kunnen bezoekers de werkplaats letterlijk doorlopen en de authentieke sfeer snuiven.

Beheer van de erfgoedsite Lieckens

Stelt zich dan de vraag over het beheer van Slijperij Lieckens. Op de eerste plaats is het noodzakelijk dat het gemeentebestuur hiervoor een doordacht plan opbouwt. Leden van De Poemp (en andere erfgoed-

Interviews

In de volgende maanden starten de interviews van Schitterend Geslepen. Mensen mogen hun diamantverhaal vertellen. Vrijwilligers zullen opgeleid worden om het op te nemen. Zelfs RTV zegde zijn medewerking toe. Mensen met oude foto's, films, documenten over diamant mogen nog altijd telefoneren naar projectcoördinator Jeroen Janssens op het Nijlense gemeentehuis, telefoon 03.410.02.09. Ook als u gewoon iets wil vertellen, bent u welkom! Samen schrijven wij een groot Kempens diamantverhaal, voor ons en onze kinderen!

Walter Caethoven.

Foto :

De centrale aandrijfas in Slijperij Lieckens.

VOORSPOEDIG
EN GELUKKIG
NIEUWJAAR

Nieuwjaar 2008

Elke nieuwe dag, elk nieuw jaar is een kans om het beter te doen, om samen gelukkig(er) te worden. De Poemp wil de goede dingen uit het verleden koesteren met een open oog en hart voor de nieuwe tijd. Wij willen ook daarom met U, lieve Lezeres en beste Lezer, af en toe vertoeven in dit, uw lijfblad. Want wat voorbij is, kan en moet ons en onze kinderen inspireren om het in het nieuwe jaar beter te doen! Gelukkig Nieuwjaar!

Uw Poemp.

Oorlogsverwoestingen in 1914 en heropbouw van de Kesselse dorpskom

Na lange onderhandelingen keurde de Kesselse gemeenteraad op 15 oktober 1915 een speciaal bouwreglement, of plan van aanleg goed, voor de heropbouw van de tijdens de eerste oktoberdagen van 1914 zwaar beschadigde omgeving van de kerk. De vrees bestond dat na de oorlog een helemaal niet passend geheel op de puinen rond de oude kunstrijke kerk zou gebouwd worden.

De dorpskom van Kessel, anno 1900. Enkele jaren later zou Wereldoorlog I ook zware schade in het vredige dorpje brengen. (Potlood- en aquarelwerkje van Frans Van Leemputten. Verzameling K.U. Leuven, Schetsen naar de natuur, kaft 7/24.)

Alle bouwtoelatingen moesten voorafgaandelijk ter goedkeuring aan een speciale bouwcommissie worden voorgelegd. Hierin zetelden afgevaardigden van het gemeentebestuur, van de Commissie voor Monumenten, en van het provinciebestuur, de provinciale architect Careels en de Kesselse architect L. Heylen. Spijtig dat dit reglement na het bouwen van de stijlvolle huizen in de omgeving van de kerk later en nu helemaal niet meer gevolgd wordt. Nabij het gemeentehuis stonden tijdens het interbellum nog enkele andere typische woningen, huizen die later vervangen werden door minder waardevolle exemplaren. In de jaren dertig van

vorige eeuw stelde de provinciegouverneur voor om al die interessante huizen als monumenten te beschermen. Wie dit plan verijdeld heeft, treft een zware schuld. Doodjammer, zeker voor de prachtige meesterwoning, zonder twijfel het mooiste huis van de dorpskom, waarvan nu, anno 2007, nog enkel de gevel bewaard wordt(!). Ook een aantal boerderijen die onlangs in het teken van de open monumentendag in de kijker stonden, werden tijdens het interbellum opgericht, zoals de Haard, de Varre, de Den, de Putting, enz.

Burgemeester J.F. Van Regenmortel ondertekende op 25 februari 1919 een

officieel stuk gericht aan de gouverneur van de provincie, waarin de vernielingen door de oorlog aangericht werden beschreven. Zo vermeldt hij voor de kerk: “Zeerg erg beschadigd door bombardement”. Een andere hand heeft erbij geschreven: “dégats intérieur importants” of zware beschadiging aan het interieur. Onder nr. 5 wordt vermeld: “Het privaat gasthuis met gansch den inboedel, gansch verbrand door het bombardement”. Onder het artikel “kunst, wetenschappelijke, geschiedkundige voorwerpen van openbare besturen” noteert de burgemeester onder “particuliere eigendommen van gemeenschappelijk belang : de jongenspatronage met gansch den inboedel en waarin ook waardevolle kerksieraden bewaard werden: verbrand door het bombardement”. Verder verklaart hij dat er “in onze gemeente nog 156 woningen gansch vernield zijn door den oorlog, waarbij het kasteel met parken en lusthoven van den heer baron de Roye de Wichem (Terlaken of het oude Kesselhof) en het kasteel (Torenven) gansch uitgebrand met inboedel toebehoorende aan Arnold Gamard-Snoy, eigenaar alhier. Ook zijn er nog ongeveer 5 à 6 hectare labourland welke nog in loopgraven of artilleriestelling veranderd liggen”. Ook de pastorie en het gemeentehuis hadden schade opgelopen. Een obus was dwars door het “grote middenvenster” van het gemeentehuis gevlogen en had er heel wat stukken gemaakt. In de pastorie was de trap gedeeltelijk vernield, de helft van het dak was weg en binnen waren er nog stukken gemaakt aan de muren en het schrijnwerk. Ook de molen was vernield. Het kapelleke op de Liersesteenweg (circa 1650) had schade opgelopen. Een der hoekzuilen was door een granaatinslag getroffen.

Foto links : Het Schippershuis, herberg, op een postkaart begin 20ste eeuw. Bemerkt ook achteraan de molen.

Foto onder : Door het oorlogsgeweld van oktober 1914 verdween het Schippershuis.

Het rusthuis, dat zwaar geleden had, werd weer opgebouwd. Architect L. Heylen, zelf opgegroeid in de schaduw van onze dorpskerk, waarvan hij een groot bewonderaar was, maakte het ontwerp voor dit nieuwe gebouw, dat in 1922 door de Kesselse aannemer August Celen gebouwd werd.

Anderzijds keurde de Bestendige Deputatie van de provincieraad op 19 oktober 1921 de heropbouw van het patronaat goed. Volgens een aantekening in het Boek der Beraadslagingen van de kerkfabriek gaf de Bestendige Deputatie, na een tweede aanbesteding, op 15 mei 1925 haar goedkeuring aan de Lierse aannemer J. Verstraeten om het nieuwe patronaat te bouwen voor de som van 83.373 frank volgens de plannen van architect L. Heylen.

De oude kern tussen de pastorie en het gemeentehuis met in het centrum onze alom bewonderde dorpskerk omringd met een merkwaardige kerkhofmuur, oogde omstreeks 1930 als nieuw. Dat was al eerder opgemerkt in het land: op de wereltentoonstelling van Antwerpen in dat jaar was een kern gewijd aan wat Oud-België genoemd werd. Hierin had men een kerkje gebouwd waarvoor de Kesselse Lievevrouwekapel model heeft gestaan.

Tien jaar later bracht de Tweede Wereldoorlog opnieuw een hoop ellende en zware schade toe in het hart van het dorp. Onze merkwaardige kerkstoren met zijn twee meter dikke buitenmuur werd door het Belgische leger gewoon tegen de vlakte gelegd. De dynamitering deed de helft van het kerkship mee instorten. De twintigste eeuw heeft heel wat ellende en miserie meegebracht en was voor Kessel een echte ongelukseeuw.

Frans Lens.

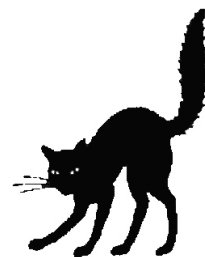

De dynamitering van de Kesselse Salvatorkerk richtte zware schade aan.

Samen naar nummer 60!

De tijd vliegt snel... Dit is alweer de laatste Poemp van deze jaargang. Wij vragen onze lieve Lezeressen en beste Lezers dus hun abonnement op ons aller lijfblad andermaal te hernieuwen. Onze buitendorpse postabonnees vinden een stortingsformulier in dit nummer. Bent u "binnendorpse" abonnee, dan regelt uw drager met u de betaling voor de nummers 57 tot en met 60. Het abonnementsgeld bedraagt onveranderd 7 Euro. Alvast bedankt voor uw lezerstrouw en tot het eerste nummer van de jaargang 2008!

Verhalen uit de tijd van donkere zandwegen en ongerepte bossen

In Poemp 25, nu alweer zo'n vijftien jaar geleden gepubliceerd, bracht Kristel Bruynseels een bijdrage onder bovenstaande titel. Voor haar verhandeling "Repertoirestudie van Fieke Crauwels" trok Kristel van september 1990 tot maart 1991 haast elk weekend met de bandopnemer naar Fieke. In de verhandeling van Kristel vinden wij de weerslag van deze ontdekkingsstochten: een schat aan verhalen, liedjes en gebeden.

Fieke Crauwels is in Nijlen beter gekend als Fieke van Rik Verdaet (1). Ze werd in Nijlen geboren op 14 juni 1904 en bleef gans haar leven haar dorp trouw. Ze overleed op 5 oktober 1992. Ze was gehuwd met August Van Eester, met wie ze vier dochters en twee zonen had.

Fieke was godvruchtig, Vlaamsgezind en... ze zong en vertelde heel haar leven graag. In deze Poemp brengen wij andermaal enkele verhalen van haar.

Wat werd er zoal verteld?

Kristel Bruynseels schrijft in haar boek:

Er werden veel verhalen over vuurgeesten verteld. Er werd aan deze verhalen ook veel geloof gehecht. Zo kende iedereen de "dwaallichtjes". Dit waren de zieltjes die moesten wachten om naar de hemel te mogen. 's Nachts dwaalden ze rond en gaven licht af. Fieke heeft nog heel veel gebeden voor deze arme zieltjes, totdat ze beseftte dat ze naar glimwormpjes keek in plaats van naar zieltjes. Ook stallichten waren erg in trek. Het waren een soort kwade geesten, die men uit de stal kon houden door met kalk een groot wit kruis op de muur te schilderen.

Er werden ook verhalen verteld over plaaggeesten, over weerwolven of over kludde. Deze laatste verborg

zich 's avonds of 's nachts in een gracht en sprong de argeloze voorbijgangers achter op hun rug. Zelfs volwassenen durfden soms 's nachts niet meer de straat op uit schrik voor kludde.

Verder kende iedereen wel verhalen over heksen, tovenaars en over de speciale macht van geestelijken om ze te verdrijven. Fieke kent één verhaal over een vrouw met een toverboek. In Grobbendonk woonde Mie Broos, een zonderlinge vrouw, die iedereen en elke ziekte kon genezen door middel van zalfjes, kruiden, aftreksels en spreuken die ze kende vanuit een dik boek. (n.v.d.r. : zie ook Poemp 43, p. 7).

De verhalen over allerlei benden bezorgden de mensen ook een soort angst om 's nachts door een bos te

gaan. De verhalen over Bakelandt en de Bokkenrijders kende iedereen, maar boezemden niet zozeer vrees in, omdat deze benden ver weg waren. In de streeks zelf bevond zich onder andere de Bende van luie Sus. Ze situeerde zich tussen de Bouwelse en de Herenthoutse steenweg, een plaats die door iedereen gemeden werd. Nochtans stond de bende erom bekend dat ze niemand vermoordde. Ze nam je enkel alles af.

De Bende van Cartouche was bekend van liedjeszangers aan de kerk, en ze zou wel zeer wreedaardig geweest zijn. Ook de voetbranders deden hun naam alle eer aan: van een toevallige voorbijganger werden de voeten geroosterd op een groot vuur als hij zijn medewerking niet verleende aan de rovers. (n.v.d.r. : zie ook Poemp 21/22 p.2)

Naast sprookjes werden ook veel anekdoten verteld over bepaalde typen uit de gemeente. Zo kende iedereen Jef Lafeuille. De man woonde in het ouderlingentehuis, maar omdat daar de maaltijd nogal sober was, zwierf hij 's middags rond etenstijd door het dorp en de onoplettende vrouw die haar raam of deur open had laten staan, was een gedeelte van het eten kwijt.

Ook grappige vertelsels, leugenvertelsels, practical jokes hadden een plaats naast de meer ernstige legenden over Maria of over heiligen. Moppen waren natuurlijk erg geliefd, en ook verhalen over actuele gebeurtenissen of personen.

Het meest geliefd waren verhalen

over heksen of anekdoten. De meer ernstige genres kwamen sowieso al minder aan bod, omdat de functie van de verhalen vooral amusement was. Daarnaast wilden ze vaak ook waarschuwen of verklaren, zoals de sagen over de heksen. We kennen het fenomeen van verhalen die willen waarschuwen of verklaren nog steeds: UFO's voor vliegende voorwerpen die men niet kan identificeren, honden die stierven nadat ze gedroogd werden in de microgolfoven, lifters die gevaarlijk zijn voor chauffeur en inzittenden, enz.

*Fieke van Rik
Verdaet vertelt*

1. Op de koffie

Met dit verhaal van ons “peit” moest ik toch zelf lachen, zenne. Ze was ‘s morgens veel vroeger op dan ik en Lies, en ze vertelde: “Och, ‘t heeft te nacht toch weer iets geweest hé. Ik hoorde rumoer in de grote kamer. Ik sprong uit mijn bed, en lijk ik uit mijn bed sprong, was ‘t gedaan. Ik ging dan toch maar eens zien in de grote plaats, en ze hadden weer allemaal komen koffie drinken. De zjatten stonden nog allemaal op tafel! En als ik de staldeur opentrok, lagen ze weer allemaal rustig te slapen, al de koeien!” Dat vond ik nu zelf niet aanneembaar, hé? Koeien die koffie komen drinken in een grote plaats? En de zjatten stonden nog op tafel! “Ja”, zei peit, “dan heb ik ze maar direct afgewassen en proper op de moosbank gezet!”

2. Jan Beek verbreekt toverrij

Sommige dingen, lijk met die koei, zoudt ge dan moeten geloven, want ge hebt het toch meegemaakt, hé! Dat er geheime krachten zijn, dat is wel, zulle. Zo hadden wij ook een koei. We bewonnen wat veld in die tijd. ‘s Morgens ging ons moe de koei melken, en ze lag tegen ‘t mest. Nu moet een koei ‘s morgens terug rechtspringen. Maar ons koei kwam niet recht. Ons moe daar wat aan getrokken en gedaan, maar niets gekort. Ze bleef liggen. Ons moe ging bijna schreien. “Gedomme!”, zei ze, “als een koe tegen ‘t mest blijft liggen, is er niet veel meer aan te doen!” Maar toch ging ze Jan Beek roepen. En ja, die kwam en wij moesten allemaal ‘t stal uit. Ons moe en Jan bleven in ‘t stal. Wat hij allemaal gedaan heeft, dat weet ik niet, zulle, want wij waren nog klein en ons moe vertelde dat allemaal niet tegen ons. Jan ging weer naar huis, ons moe kwam nog eens in de keuken, ze ging terug... en de koe stond recht. Was ons moe toen blij. Ze zei: “Och, nu was ik toch bang dat we ons koei moesten wegdoen.” En dan? We hadden geen geld om een andere te kopen. We hadden voor niks geld, alleen voor nen hoop kinnekes (kinderen) te kopen.

3. Tist Boer geneest alle zieken

De mensen hadden vroeger geen geld om den dokter te betalen, hé. Dat kostte allemaal te veel geld. En ons Irma kreeg de roos. Toen was er in ‘t dorp, een beetje verder dan de Wolmolen, Tist Boer. Die woonde daar en die gingen ze dan roepen. Hij kwam, of ze gingen er zelf heen. Hij legde dan zijn hand op die kop en las iets uit een kerkboek. Het Sint-Jansevangelië. Dat lazen ze nogal veel, vroeger na elke mis.

Maar nu doen ze dat niet meer. Het was om de zegen af te smeken voor al de mensen die er waren. Lijk hij die hand op hare kop legde, verbeterde het dat ge het bijna zaagt. ‘s Anderendaags moest ze nog eens terugkomen, en toen was ‘t gedaan. ‘t Was genezen!

4. Dwaallichtjes

Met onze petere mochten wij mee naar ‘t veld. We mochten dan op de rug van zo’n dik boerenpaard. Dat was plezant. Ons “peit” waarschuwde dan: “Allee, Stan, maak dat ge thuis zijt. ‘t Is al laat en zo donker. En zie ‘ns die kant (de velden werden toen afgezoomd met een brede strook struikgewas, kanten dus), zie toch weer eens hoeveel lichtjes dat er hangen.” “Kom,” zei “peit” tegen ons, “we zullen maar een beetje bidden. Dat zijn allemaal zieltjes van ‘t vagevuur die geen rust vinden.” En dan baden wij daar wat voor. Pas later wisten we dat het glimwormpjes waren!

Bron : Repertoirestudie van Fieke Crauwels. Een volkskundig onderzoek met toepassing van de biografische methode door Kristel Bruynseels (Leuven, 1991). De redactie dankt Kristel hartelijk voor de medewerking!

(1) Waarom iedereen haar “Fieke van Rik Verdaet” noemde en niet Fieke Crauwels vertellen we hier. De overgrootmoeder van Fieke had een zootje, zonder getrouwd te zijn. Ze gaf het kind dan ook haar eigen familienaam, zodat iedereen het kind kende als Suske Verdaet. Zeven jaar later trouwde de overgrootmoeder met Gerardus Crauwels, die het kind adopteerde. Maar iedereen bleef het kind Verdaet noemen. Zelfs zijn kinderen en kleinkinderen, die officieel Crauwels heten, bleef men Verdaet noemen.

Het Sint-Jansevangelie

Grote kracht werd toegeschreven aan het eerste hoofdstuk van het evangelie volgens Sint-Jan. Die tekst werd vroeger gelezen op het einde van de mis en werd ‘het laatste evangelie’ genoemd. In de volksmond heette het ‘Sint-Jansevangelie’. De vreemd en geheimzinnig aandoende woorden hebben waarschijnlijk sterk tot de volksverbeelding gesproken. Voor de gewone gelovigen was dat inderdaad een tekst die ver boven hun petje ging. Het is dan ook geen wonder dat er aan het bidden van dat evangelie hogere krachten werden toegeschreven. In de Kempen werd het gebeden om ratten en muizen te doen verhuizen. De boer ging dan rond de hoeve terwijl hij het bad. Hij moest dan wel in de kring die hij maakte een opening laten om het ongedierte te laten vertrekken. Het was een probaat middel tegen lastige dieren: kikkers, razende honden, rupsen. Maar, vooral tegen het onzichtbare kwaad, de duivel en zijn trawanten, was het Sint-Jansevangelie een sterk wapen. ‘Het kwaad’ kon diegenen die het baden niet treffen.

De volledige tekst luidde als volgt:

“In den beginne was het Woord en het Woord was bij God, en het Woord was God. Dat was in den beginne bij God. Alles is door hetzelfde geworden, en buiten hetzelfde is niet één ding

geworden. Wat geworden is, daarin was het Leven en het Leven was het Licht der mensen. En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis nam het niet aan. Er stond een mens op, van Godswege gezonden, met name Johannes. Hij kwam tot getuigenis, om te getuigen van het Licht, opdat allen geloven zouden door hem. Hij was het Licht niet, maar kwam om van het Licht te getuigen. Het ware Licht was dat, hetwelk iedere mens verlicht. Komende in de wereld was Het in de wereld, en de wereld is door Hem geworden, en de wereld heeft Hem niet gekend. Hij kwam in het zijne en de zijnen namen Hem niet aan. Maar aan al dezen die Hem aangenomen hebben, heeft Hij de macht gegeven om kinderen Gods te worden, aan hen die in zijn Naam geloven: die niet uit bloed, noch uit de wil des vleeses, noch uit de wil eens mans, maar uit God geboren zijn”.

Zo lezen wij het in het ‘Mis- en Vesperboek’. Daarin wordt trouwens ook enige verklaring gegeven:

“Het Woord, dat is de tweede Persoon der Allerheiligste Drievuldigheid, de Zoon van God. Het Mens geworden Woord, het Vleesgeworden Woord, het Eeuwige Woord; al deze bewoordingen duiden onze Heer Jezus Christus aan, de Zoon Gods, voor onze zaligheid mens geworden...”

Ook Het Licht duidt op de Messias, die Johannes de Doper als voorloper had. De mens heeft de gelegenheid om al dan niet het Licht aan te nemen. Zij die het Licht aanvaardden zijn door de macht van Christus kinderen Gods geworden. Maar die verklaring kregen onze volksmensen niet en zij

zagen in die voor hen onverstaaanbare taal iets vreemd en wonderbaars. Vandaar dat er ook allerlei machten werden aan toegeschreven:

Jos Roelants b.v. schrijft:

“Als men ‘s nachts naar een stallicht dorst slaan, kwam het onder de huifkar en veranderde in een vierkant kastje. Las men dan het St.-Jansevangelie, dan was het weg

In een remedie tegen het wild vuur kon het volgende worden gebeden : Wild vier vliegt van hier + H. Kruis Christi verjaagt het.

Dit driemaal opzeggen en een gewijde kaars aansteken en iedere maal uitblazen en weer aansteken, ook dit driemaal herhalen. Terwijl men dit doet, moet de lijder het St.-Jansevangelie bidden.

Negen dagen negen Onze Vaders en Weesgegroeten en St.-Jansevangelie voor het lijden van Christus.“

In de volksverhalen over spoken en de duivel speelt het Sint-Jansevangelie een grote rol. Gerard Walschap verzamelde in ‘De Wereld van Soo Moereman’ zo’n reeks verhalen. Hij legt in de mond van Soo de meest wonderlijke spook- en heksengeschiedenissen en in sommige helpt het Sint-Jansevangelie, om zich te beschermen tegen buitenaardse verschijningen, of wanneer aan de kaarttafel een vreemdeling meespeelt die de duivel blijkt te zijn. De vader van de verteller loerde onder de tafel en zag dat de vreemdeling bokkenpoten had. Dat was een zeker teken dat het de duivel was. Hij vroeg de bazin van het café om in de dramatische omstandigheden waarin het ganse gezelschap verkeerde, het Sint-Jansevangelie te lezen.

Bron: Kerkbeleving in de dertiger, veertiger en vijftiger jaren – Geloof met wat volksdevotie, bijgeloof en folklore. Jef Vermeiren - 2002

Wie kent ze nog

Bijgaande foto kreeg Flor Dieljens van Mit Pluys in bruikleen, waarvoor onze beste dank. Op de klasfoto van 1924 vinden we meisjes terug geboren in 1910, 1911 en 1912. We herkennen, van links naar rechts, op de onderste rij : Fanny Claes, Maria Verbist (van de “meulder”), Maria Eyskens, Maria Pluys (van de Witte Pluys), Sofie

Goormans (van “Fikke”), Maria Buyens (van “de Slinke”), Delfine Faes, Julia Blokhuis, Maria Lemmens, Irma De Wolf, Stans Van Calster; op de tweede rij : Maria Willems, Louisa Van der Kelft, Gusta Goormans, Josephine Maes, Amelie Peeters, Regina Thys, Julia Goormans, Martha Wuyts, Lie Helsen (van Marus Helsen), Martha Buyens

op de derde rij :

Rosalie Van Regenmortel (van “Wanneskes”), Janet Nelis (klein- dochter van grote Nelis), Maria Nelis, Julia Lambrechts, Mathilde Mariën, Constance Dillen, Margriet Crauwels, Amelie Goormans (“Lie Pot”), Julia Verhaegen, Mathilde Engelen, Roza Peeters (zuster van Fieke Peeters).

***

Deze foto uit 1924 kreeg De Poemp, inbegrepen een complete lijst van de figuranten, van Angèle Bertels. Zij kon er meteen haar moeder Rosalia Peeters (van Stinus van den Do) op aanwijzen. Bedankt, Angèle! Even opsommen, van links naar rechts, op de achterste rij :

Justine Torfs (alias Stin Sjas), Pauline Bossaerts, Wivine Vermeu-
len, Augusta Goormans, Margriet Verwerft, Louisa Keersmaekers, ? Heylen, Anna Van den Broeck, Irma De Pooter, Bertha Zweels, Bertha De Loncker (alias Bertha Lo), Serafine Heylen (alias Seraf Kwes); op de tweede rij :

Irma De Haes, Bertha Coppens, Celine De Doncker, Valentine Buyens, Emerantia Van Gansen (van Karel van Gansen en Liske Maes), Celine Ceulemans, Rosalia Peeters (van Stinus van den Do);

op de derde rij :

Maria Sels, Celine Heyselberghs (alias Zjo Schrob), Maria Aerts (alias Mit Suetens), Marieke Van Tendeloo (van Jef van den boer), Josephine van Tendeloo, Marie Sels, Amelie Voorspoels (Molenstraat), Hortensia Van Gansen (van Karel Van Gansen en Liske Maes), Augusta Meeus;

op de vierde (voorste) rij :

Maria Bossaerts (alias Manske Krol), Delphine Allaerts (van Lies van Janneke van Rikskes), Maria Verwerft, Maria Lieckens, Josefa Vercammen, Roza Van Houtven (met bordje), Augusta Vervoort, Melanie De Groof, Irma Janssens, Anna Colen, Josephine Janssens (Eskens), Emma Crauwels.

Nijlen, het paradijs der Kempen...

Van Fieke Crauwels (1904 – 1992), alias Fieke van Rik Verdaet, weten we dat “Mijn liefste Nijlen” gemaakt werd naar aanleiding van de naderende gemeenteraadsverkiezingen in 1921. Het was, aldus Fieke, een spotlied op Nijlen. Alles wat Nijlen nu juist niet bezat, werd bezongen. Er brandden toen drie petroleumlampen in het hele dorp en het was toen juist een slijkput!

Dat de gemoederen ook toen wel eens verhit geraakten, blijkt uit de verkiezingspamfletten die De Poemp heeft kunnen verzamelen. Toch blijft “Mijn liefste Nijlen” een leuk liedje dat onze lezers een en ander vertelt over de wensen van de burger, nu zo’n 100 jaar geleden..

Mijn liefste Nijlen

1.
Er wordt gestoeft somwijlen
van Brussel en Parijs,
Maar fijner is ons Nijlen,
het Kempens paradijs.
Was ‘t algemeen geweten
hoe chic het hier dan is,
dan was de trein versleten
ja, op een dag gewis.

Refrein

Want mijn liefste Nijlen
schoner dan Parijs,
ik zou veel willen geven
om hier te mogen leven,
want mijn liefste Nijlen,
ge zijt een paradijs!

2.
Geen putten of geen hopen
vindt men er op de straat,
maar overal riolen
waar ‘t water weg in gaat.
Geen poten zult ge er breken
op Nijlens macadam.
Als ‘t regent in dees streken
blijft men toch droog als zwam.

3.
Er zijn tweehonderd lampen
van ‘t allergrootste slag
die met het duister kampen,
heel ‘t jaar en ied’re dag.
En voor hun fel geflonker
nijpt ieder d’ogen dicht.
Hebt dus geen bang voor ‘t donker,
‘t bestuur doet er zijn plicht.

4.
Als ‘s avonds door de regen
het werkvolk op een draf
naar huis komt, ja dan vegen
zij eerst hun voeten af.
En is het slijk somwijlen
tot in hun hals gespat,
dan was het niet van Nijlen,
maar modder van de stad.

5.
‘s Nachts wordt er nooit gestolen,
want onze Jef houdt wacht.
Met ogen als pistolen
vliegt hij door ‘t dorp bij nacht.
En hij kan overal waken,
en dat is verdommelijk raar.
De vent doet gouden zaken:
hij krijgt vijf frank per jaar.

6.
Voor ‘t onderwijs der kinderen
doet Nijlen ook zijn plicht
Om domheid te verhinderen
heeft men er opgericht :
een school met vele klassen
op een berg. – Dat is fijn
Wie zulks deed in moerassen
kunnen niet van Nijlen zijn.

7.
Nu heeft de heer Minister
een nieuw statiegebouw
beloofd. Wat geldverkwister!
Men klaagt nog niet van d’ouw.
Maar ik denk dat is gelogen,
want iedereen die op zijn reis
voorbijkomt, roept bewogen:
wat een koninklijk paleis!

8.
Wat ik ook niet mag verzwijgen:
men zal, na korten tijd,
eene nieuwe kerk nog krijgen.
De biskop heeft het gezegd.
Hij kon zijn vreugd niet tomen
en was zeer aangedaan,
toen hij de zegebomen
bij zijn bezoek zag staan.

9.
‘t Schijnt dat hij ook de koning
op ‘t denkbeeld heeft gebracht,
de iever tot beloning
van Nijlens burgerwacht,
een kolonel te noemen
voor ‘t flinke regiment
dat fier erop mag roemen –
als ‘t exercice kent!

LIEDJES
VAN
TOEN

Diamant, een succesverhaal

Rond de eeuwwisseling vonden er ingrijpende veranderingen plaats. In 1876 vestigde Jan Eduard Claes zich in Nijlen en introduceerde er de diamantnijverheid. Het kleine steentje lag aan de basis van zowel een eigen economisch leven als een levenshouding die de Nijlenaar verregaand zou tekenen. Een nieuw en welvarend tijdperk brak aan.

Deze vorm van industrie speelde helemaal in op de toenmalige noden van de bevolking: men leerde eerst slijpen bij een slijpersbaas in een fabriekje en zette daarna thuis deze nijverheid in opdracht van een patroon verder. Dit maakte het de vrouwen mogelijk zich tegelijkertijd met hun gezin, het werk op het veld, en hun huisnijverheid bezig te houden. Wie handig en snel was, kon op een paar dagen tijd een vol weekloon verdienen. De slijpersfabriekjes schoten als paddenstoelen uit de grond. De bevolking groeide aan en de materiële welstand groeide. Dankzij deze huisnijverheid evolueerde Nijlen van een gesloten naar een open gemeenschap.

Deze materiële omwenteling bracht echter een grondige mentaliteitsverandering met zich mee. Wij baseren ons hier vooral op de mondelinge getuigenissen van pastoor Mathieu Sonnemans, die rond 1960 naar Nijlen kwam en door zijn pastorale werk veelvuldig en intens contact had met de plaatselijke bevolking.

Nijlen heeft wel een welstand opgebouwd, maar heeft die niet echt cultureel onderbouwd. Studeren, wat sowieso al nooit belangrijk werd gevonden (de kinderen werden zo vlug mogelijk ingeschakeld in het arbeidsproces), werd nu als tijdverlies beschouwd. De Nijlenaar had uit al die eeuwen ellende maar één ding onthouden: nooit meer armoede. Het ging er dus om zich zo vlug mogelijk financieel en materieel

te verbeteren. Tachtig procent van de jongeren stapte rechtstreeks over van de lagere school naar het diamantbedrijf. De enkelingen die toch probeerden verder te studeren, gaven de studie op bij het zien van de rijkdom van hun vroegere vrienden, of verlieten Nijlen.

De duurste villa's werden gebouwd, de status werd gevormd door het merk en het aantal wagens. Een diamantslijper verdiende meer dan een onderwijzer. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat het peil van het onderwijs niet onmiddellijk hoog lag. De onderwijzers moesten allerlei nevenberoepen uitoefenen om zich financieel te kunnen bewijzen tegenover hun vroegere leerlingen. Volgend verhaal, dat in heel Nijlen gekend is, is weinig waarschijnlijk, maar typeert wel de dweperij met geld en macht, die daarbij hoort.

Een jongen van veertien jaar zei tegen meester Van Camp, die toen hoofdonderwijzer was: "Meester, drink een pint van mij, want ik verdien meer dan jij." En hij stak zijn sigaret aan met een briefje van duizend!

Ook het feit dat de burgemeester van Nijlen, begin twintigste eeuw, niet kon schrijven, riep bij de Nijlenaar geen vraagtekens op over zijn bekwaamheid om een dorpsgemeenschap te organiseren en te leiden. Kunnen schrijven had je niet nodig om geld te verdienen.

Het zelfstandig werken en met elkaar concurreren in welgesteldheid brachten ook het individualisme met zich mee.

De Nijlenaar denkt over zichzelf als volgt: "Ik ben zo goed als een ander!" Van gemeenschapsgevoel was er dan ook weinig sprake. Men had gewoon geen behoefte aan veel gemeenschapsleven, hoewel het toch ook niet helemaal uitgeschakeld werd: de Landelijke Gilde, de K.A.V., de V.K.A.J. (de Kajotters) waren goed onderbouwde organisaties, niettegenstaande de vele "papierleden".

Later kwam er ook een snelweg in de buurt van Nijlen (Antwerpen – Hasselt). Het dorp werd gemoderniseerd. Langs de vroegere zandwegen werden dure villa's gebouwd en steeds meer "buitenstaanders" vestigden zich in Nijlen. Maar van een culturele opleving was er nog steeds weinig sprake en individualisme is een veel voorkomend verschijnsel.

We willen het beeld van de Nijlenaar dat hier gegeven werd echter niet veralgemenen. De jongeren zijn het belang gaan inzien van verder studeren. Via allerlei initiatieven probeert men toch de culturele achterstand in te halen. De openbare bibliotheek werd uitgebreid, er vormden zich plaatselijke toneelgezelschappen, er is een heemkundekring die een tijdschrift uitgeeft, het onderwijs breidt steeds verder uit, er is een Gemeentelijke Academie voor Schone Kunsten... Dit alles kwam echter nogal laat op gang.

(Uit : Repertoriumstudie van Fieke Crauwels, Kristel Bruynseels, 1991)

Op de foto zien we de klas van meester Lieckens tijdens het schooljaar 1941 – 1942. De jongens werden allemaal geboren in 1928 of 1929. Door plaatsgebrek kregen de leerlingen van het 7de en 8ste leerjaar les in hetzelfde lokaal. Ze staan daarom ook samen op de foto. Het “kolenkot” en het “pomphuis” werden zelfs omgevormd tot klaslokaal. Wie weet dat er bovendien nog vaak gebrek aan kolen en hout was, zal beseffen dat de scholen toen een moeilijke tijd doormaakten.

In die tijd bezat onze gemeente twee jongensscholen. “D’ouw school” aan de Gemeentestraat (later “d’ouw krak” genoemd) en de “nief school” aan de Kerkeblokken. Aan de “nief school” moesten alle jongens les volgen die ten zuiden van de spoorweg woonden, de jongens aan de noordkant moesten naar de oude school, nu GITHO, uitgezonderd de “mannen” van de Kapellebaan en de Koningin Astridlaan.

Hoofdonderwijzer Lieckens was een begaafd muzikant en onafscheidelijk van zijn viool. Onvergetelijk voor de jongens van 13 en 14 jaar was de zangles bij hem. Een voltallig zingende klas, soms verdeeld in drie stemmen, werd begeleid door de meester op zijn viool. Ik denk dat dat toen een unicum was in het lager onderwijs. Het resultaat was echter meestal maar van relatieve kunstwaarde, naar het oordeel van de meester.

Bemerk op de foto de sobere inrichting van de klas en de schrijfleien, hangend aan de zijkant van de lessenaars. Toen werd er nog met griffels op een lei geschreven. Nu, 65 jaar later, zijn wij wellicht op weg naar “iedere leerling zijn pc”?

Hypoliet Budts.

Hartelijke dank aan Casimir Lenaerts voor de mooie klasfoto en aan Frans Raets, die de jongens nog allemaal herkende.

Linkse rij, van voor naar achter :

Armand Faes – Karel Verswijfel; Frans De Haes – Jef Boiy; Gommaar Van den Bogaert – Domien Verberckt; Jef De Doncker – Louis D’Joos; René Sangers – Jef Vekemans.

Tweede rij :

Gustaaf Heylen – Louis Kegelaers; Gust Kegelaers – Jos Van Hoof; Frans Raets – Jos De Rijck; Raymond Van Looy – Sylvain Goormans; Raymond Verhaegen – Floran Hens.

Eerste rij :

Alfons Aerts – Frans Bruynseels; August Boiy – Jules Clissen; Jos Thijs – Jan Walraven; René Crauwels – Jean Hairemans; Theofiel Aerts
Meester Lieckens.

Het lek van de Poemp

Petroleumlampen!

“In 1913 – 1914 scheen de kans zich voor te doen van gaslicht. Maar toen brak de oorlog uit”, zo verklaarden J. Mariën, J. B. Van Looy, A. Dils, Fr. Peers en G. Helsen bij de voorbereiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 24 april 1921. Pol Claes kwam in 1921 op en beloofde gas en elektriciteit. Hij werd burgemeester in de slijpersgemeente. Gas kwam er dus pas in 1923 – 1924 (zie ook “De geschiedenis van het nief licht” in Poemp 30). De “gaslanteernen” in het artikel “Hier brandt de lamp af en toe... en aan ‘Sint-Antonius’ gans de nacht” (Poemp 55) zijn dus duidelijk petroleumlampen (Al werd in 1913 wel over “gaslanteernen” gesproken). Onze excuses voor de vergissing!

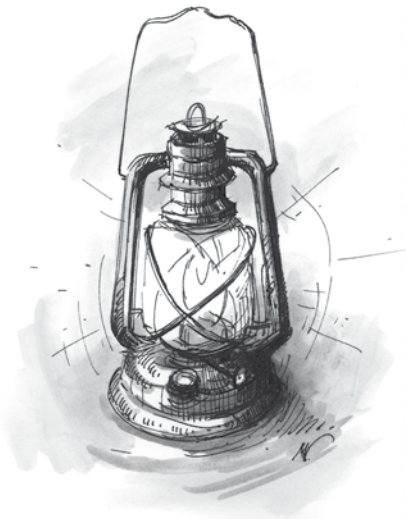
Late, maar welgemeende dank

De mooie foto van ‘t fabriek van Charel Rovens uit de jaren 1938 – 1939 werd ons bezorgd door de fam. Gust Rovens – Geens. Van de gebroeders Jef en Guido Bernaerts kregen wij heel wat hulp voor onze bijdragen over V-bommen. Hypoliet Budts dankt hen hartelijk voor de medewerking!

Pingpong

Op de foto uit de jaren 60 bij de ontvangst op het gemeentehuis van de pingpongclub ontbrak een naam. Naast Cor Hendrickx staat Karel Leysen.

De laatste dagen

De laatste dagen
en de laatste vragen
van het geleden jaar
staan voor de deur,
de bomen kouder
en de dromen ouder
maar de verwachting
nog vol gloed en kleur

want wij geloven:
het licht van boven
is niet te doven
stelt niet teleur
voor alle vragen
van alle dagen
achter de einder
achter de deur.

Anton Van Wilderode

Mensen aan De Poemp

Jos Bastiaens, 03.481.81.90
Hypoliet Budts, 03.481.69.27
Walter Caethoven, 03.481.85.70
Hendrik Claes, 03.481.82.58
Flor Dieltjens, 03.481.70.41
Herman Engels, 03.481.84.11
Jef Hermans, 03.411.02.78
Frans Lens, 03.480.04.81
Rosette Rymenants,
0479.436.614
Jos Thys, 03.411.21.98
Pol Van Camp, 03.481.74.38
Ludo Van Gestel, 03.481.85.47

Werkten mee aan dit nummer :

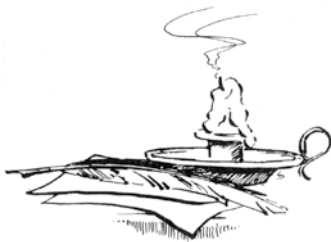
Redactie : Jos Bastiaens, Kristel Bruynseels, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Flor Dieltjens, Jeroen Janssens, Frans Lens, Jos Thys, Pol Van Camp, Ludo Van Gestel

Fotografie : Walter Caethoven

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Eindredactie : Rik Claes

© 2007 - Heemkring Davidsfonds Nijlen

Nieuwe abonnementen : Stort 7 Euro op
rekening 853-8126108-62 van DF Nijlen met
vermelding van naam, adres en "abo Poemp".

DE POEMP □ DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN □ VEERTIENDE
REEKS □ NR. 56 □ WINTER 2007 □ V. U. : WALTER
CAETHOVEN - ZANDVEKENVELDEN 12A - 2560 NIJLEN